

LAPS/149/2024, 14.1.2025

Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle uudistettavasta lainvalmistelun kuulemisoppaasta

Viite: VN/12575/2023

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi lainvalmistelun kuulemisopasta yleissopimuksen ja omien lakisääteisten tehtäviensä näkökulmasta.

Kuulemisoppaan keskeinen sisältö

Kuulemisopas koskee kuulemista lakien, asetusten ja oikeussääntöjä sisältävien määräysten valmistelussa. Opas on tarkoitettu lainvalmistelun johtamiseen ja toteuttamiseen osallistuvalle ministeriöiden johdolle, säädösvalmistelijoille ja säädösvalmisteluavustajille. Opasluonnoksessa esitellään muun muassa kuulemisen suunnittelun ja toteutuksen yleisiä lähtökohtia sekä kuulemista lainvalmisteluprosessin eri vaiheissa. Liitteessä 4 listataan lakisääteisiä kuulemisvelvoitteita, jotka koskevat myös lapsia ja nuoria.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu pitää uutta opasluonnosta hyvänä ja selkeänä kokonaisuutena.
- Kaikissa kuulemisvaiheissa on voitava aidosti vaikuttaa valmisteltavaan asiaan.
- Mahdollisuus vapaan palautteen antamiseen olisi hyvä tarjota aina kuulemispyynnön yhteydessä.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvänä, että 6–8 viikon lausuntoajasta poikkeaminen tulee perustella ja että etukäteisilmoitusta suositellaan hankkeissa, joissa lausuntoaika on lyhyempi tai osin lomakaudella. Ennakkotiedon antaminen tulevasta

lausuntokierroksesta ei kuitenkaan saa tarkoittaa sitä, että sen perusteella lausuntoaikaa aletaan säännönmukaisesti lyhentämään.

- Opasluonnoksessa on mainittu tärkeimmät lasten ja nuorten kuulemista koskevat asiat ja periaatteet.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää uutta opasluonnosta hyvänä, johdonmukaisena ja selkeänä kokonaisuutena. Oppaassa esitellyt esimerkit ja listaukset auttavat lukijaa ymmärtämään ja sisäistämään kuulemisen merkitystä ja prosessia. Lapsiasiavaltuutettu toivoo, että valmiista oppaasta viestitään laajasti ja että kaikki lainvalmisteluun osallistuvat tutustuvat huolellisesti oppaaseen ja hyödyntävät sitä työssään.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota joihinkin opasluonnoksen yksityiskohtiin. Sivulla 18 kuulemisen ajoitusta koskevassa luvussa todetaan seuraavasti: *"Kuulemisen tulisi lähtökohtaisesti olla toistuvaa ja alkaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa valmistelua. Kuuleminen ajoitetaan valmisteluvaiheisiin, joissa se on tarpeen hankkeen tietopohjan ja arvioiden kannalta ja joissa sidosryhmät voivat aidosti vaikuttaa valmisteltavaan asiaan."* Valtuutettu pitää hyvänä, että kuulemisten merkitystä korostetaan jo lainvalmistelun varhaisessa vaiheessa. Kuitenkin ilmaisu *"voivat aidosti vaikuttaa"* saa lukijan miettimään, tehdäänkö lainvalmistelun myöhemmässä vaiheessa toteutetut kuulemiset vain kuulemisveloitteen vuoksi. Oppaassa on hyvä korostaa, että kaikissa kuulemisvaiheissa on voitava aidosti vaikuttaa valmisteltavaan asiaan.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että opasluonnoksessa tunnistetaan hyvin ne haasteet, joita rajattuihin kysymyksiin liittyy, kun kuulemisten kysymyksiä rakenteistetaan. Onkin hyvä, että opasluonnoksessa korostetaan vapaan palautteen merkitystä. Esimerkiksi sivulla 31 todetaan seuraavasti: *"Lisäksi kuulemispyyntöön otetaan yleensä täysin avoin kysymys vapaata palautetta varten. Erityisesti esivalmisteluvaiheessa mahdollisuus vapaan palautteen antamiseen on tärkeää riittävän monipuolisen palautteen keräämiseksi."* Vapaasta palautteesta on maininta myös sivulla 42, jossa todetaan, että *"Lisäksi on yleensä tarjottava mahdollisuus kokonaan avoimeen palautteeseen."* Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että mahdollisuus vapaan palautteen antamiseen tarjotaan kuulemispyynnön yhteydessä aina, ei vain yleensä.

Opasluonnoksen lausuntoaikaa koskevassa luvussa on tuotu esiin asioita, jotka vaikuttavat mahdollisuuteen antaa lausunto annetussa ajassa, esimerkiksi lausunnonantajien resurssit ja useat päällekkäiset lausuntopyynnöt. Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvänä, että 6–8 viikon lausuntoajasta poikkeaminen tulee perustella ja että etukäteisilmoitusta suositellaan hankkeissa, joissa lausuntoaika on lyhyempi tai osin lomakaudella. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että ennakkotiedon antaminen tulevasta lausuntokierroksesta ei kuitenkaan saa tarkoittaa sitä, että sen perusteella lausuntoaikaa aletaan säännönmukaisesti lyhentämään. 6–8 viikon lausuntoajasta poikkeamiseen tulee olla hyvät perusteet.

Opasluonnoksen liitteessä, sivuilla 104–105 on kerrottu lyhyesti lasten ja nuorten kuulemisesta. Teksti on tiivis, mutta lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan siinä on mainittu tärkeimmät lasten ja nuorten kuulemista koskevat asiat ja periaatteet, esimerkiksi lasten ja nuorten kuulemisen velvoittavuus, monenlaisten lasten ja nuorten huomioiminen sekä erilaiset kuulemistavat. Lisätietoja-kohdassa on useita hyviä lähteitä, joihin oppaan lukijoiden soisi huolella perehtyvän. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että velvoitteisiin kuulla tiettyjä ryhmiä, kuten lapsia ja nuoria, viitattaisiin oppaassa jo aiemmin. Jos velvoitteet olisi mainittu esimerkiksi luvussa 1.5, lukija saattaisi sisäistää ne paremmin.

Jyväskylässä 14.1.2025

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Terhi Tuukkanen
erikoistutkija

Sonja Vahtera
juristi